

KULĀIWI
Lesson 24

INTRO: The following is a presentation of Kamehameha Schools Bernice Pauahi Bishop Estate.

[00:01:03.00] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 1

TŪTŪ: Hūi! Aloha ‘auinalā e ku‘u mau mo‘opuna! Pehea kākou i kēia lā?

KUNĀNE: Aloha e Tūtū, maika‘i nō.

KE‘ALOHI: Aloha e Tūtū.

TŪTŪ: Aloha. Auē, auhea ‘oe e Pualei!

KUNĀNE: Ma ke kelepona.

PUALEI: Eia aloha e Tūtū! Aloha!

TŪTŪ: E hele mai! ‘O ko‘u hoa kēia ‘o ‘Anakē Lehua. E honi mai iā ia.

KUNĀNE: Aloha e ‘Ānakē Lehua.

‘ANAKĒ LEHUA: Aloha. E kala mai, ‘o wai kou inoa?

KUNĀNE: ‘O Kunāne ko‘u inoa.

‘ANAKĒ LEHUA: Aloha kāua e Kunāne, pehea ‘oe i kēia lā?

PUALEI: ‘O Pualei ko‘u inoa.

KUNĀNE: ‘Ō, Maika‘i nō au, mahalo. A ‘o ‘oe?

‘ANAKĒ LEHUA: Hau‘oli nō au, mahalo.

KE‘ALOHI: Aloha e ‘Anakē Lehua.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘O wai kou inoa?

KE‘ALOHI: ‘O Ke‘alohi ko‘u inoa.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘Ō, Ke‘alohi!

TŪTŪ: E Pualei, e hele mai!

PUALEI: ‘Ae, hiki nō! [E Kanoē, ma hope paha, a hui hou.] Aloha e Tūtū!

TŪTŪ: Aloha.

PUALEI: Pehea ‘oe?

TŪTŪ: Maika‘i nō. ‘O ‘Anakē Lehua kēia, e honi mai.

PUALEI: Aloha!

‘ANAKĒ LEHUA: Aloha. E kala mai, ‘o wai kou inoa?

PUALEI: ‘O Pualei ko‘u inoa.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘O Pualei!

KUNĀNE: E ‘Ānakē Lehua, e komo mai, e noho mai.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘Ō, mahalo e Kunāne.

KE‘ALOHI: E ‘Anakē Lehua, makemake ‘oe i ka mea inu?

‘ANAKĒ LEHUA: ‘A‘ole mahalo.

PUALEI: Makemake ‘oe i ka mea‘ai?

‘ANAKĒ LEHUA: ‘A‘ole e Pualei, ua maika‘i nō au, mahalo.

PUALEI: E Tūtū, i kēia lā, ua ‘ōlelo hewa ka‘u kumu i ka hua‘ōlelo ‘o Kāne‘ohe!

TŪTŪ: He aha?!

PUALEI: “Kaneohi”!

KE‘ALOHI: ‘O ka‘u kumu kekahi, ‘ōlelo ‘o ia “Kahalu” a i ‘ole “Makapu”!

KUNĀNE: Me ka‘u kumu pū, ‘ōlelo ‘o ia “Maeli”.

TŪTŪ: Auē! Ua hewa kēlā! ‘O ka puana pololei, ‘o Kāne‘ohe a me Kahalu‘u, ‘o Makapu‘u a me Mā‘ili.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘Ae.

PUALEI: ‘Ae, pololei ‘oe e Tūtū! No hea mai ‘oe e ‘Anakē Lehua?

‘ANAKĒ LEHUA: No Kāne‘ohe mai au, akā noho wau ma Kahalu‘u. E Ke‘alohi, no hea mai ‘oe?

KE‘ALOHI: No Mā‘ili mai au.

‘ANAKĒ LEHUA: Maika‘i! A ‘o ‘oe e Pualei, no hea mai ‘oe?

PUALEI: No Mā‘ili mai au.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘Ō! E Kunāne, no hea mai ‘oe?

KUNĀNE: No Mā‘ili mai au kekahi.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘Ō! Noho ‘oukou me Tūtū.

ALL: ‘Ae.

TŪTŪ: 'Ae, pōloli 'oukou?

KUNĀNE: 'Ae, pōloli wau!

PUALEI: Pehea ka mea'ai Hawai'i?

KE'ALOHI: 'Ae, 'ono ka mea'ai Hawai'i!

TŪTŪ: Mākaukau?

ALL: 'Ae!

KUNĀNE: E Tūtū, hiki ia'u ke kalaiwa i ke ka'a?

TŪTŪ: 'Ae, akā e kalaiwa me ka mālie.

KUNĀNE: 'Ae, hiki nō.

TŪTŪ: 'Ae.

[00:03:59.21] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 2

KUENE: Aloha ahiahi kākou.

ALL: Aloha mai. Aloha!

KUENE: 'O Kimo ko'u inoa a 'o wau ke kuene no kēia ahiahi.

KUNĀNE: Mahalo.

KUENE: Eia ka papa 'aina.

PUALEI: Mahalo.

TŪTŪ: Mahalo. E Kunāne, he aha kou makemake?

KUNĀNE: Mm, makemake wau i ka pua'a kālua.

PUALEI: Makemake au i ka laulau.

TŪTŪ: E Ke'alohi, he aha kou makemake i kēia ahiahi?

KE'ALOHI: Makemake wau i ka pipi kaula a me ka poi, ke 'olu'olu.

TŪTŪ: 'O ia wale nō?

KE'ALOHI: 'Ae, lawa nō.

'ANAKĒ LEHUA: Pehea ke akule? 'Ono loa kēlā i'a.

TŪTŪ: 'A'ole, makemake au e 'ai i ka 'ōpū pipi a me ka poi.
'ANAKĒ LEHUA: 'Ō, makemake au i ka moa a me ka laiki loloa.
TŪTŪ: 'Ō, maika'i kēlā.
TŪTŪ: E Ke'alohe, mākaukau paha 'oe? Eia a'e ke kuene.
KUENE: Eia ka 'aka'akai a me ka pa'akai. A pehea? Ua mākaukau?
KUNĀNE: 'Ae, e Tūtū, e ho'omaka paha 'oe, ke 'olu'olu.
TŪTŪ: 'Ae, mahalo e Kunāne. Makemake au i ka 'ōpū pipi a me ka poi, ke 'olu'olu.
KUENE: Maika'i. A 'o 'oe?
'ANAKĒ LEHUA: Pehea ka moa me ka laiki loloa?
KUENE: 'Ō, 'ono loa ka moa a me ka laiki loloa.
'ANAKĒ LEHUA: Maika'i, makemake au i ka moa a me ka laiki loloa.
KUENE: A pehea, makemake 'oe i ka poi a i 'ole ka laiki?
'ANAKĒ LEHUA: Ka poi ke 'olu'olu.
TŪTŪ: E Ke'alohe, pehea 'oe, mākaukau paha?
KE'ALOHI: 'Ae. Makemake wau i ka pipi kaula a me ka poi, ke 'olu'olu.
PUALEI: Makemake au i ka laulau a me ka poi, ke 'olu'olu 'oe.
KUENE: Hiki nō.
KUNĀNE: 'Ae, a makemake au i ka pua'a kālua a me ka poi.
KUENE: Mahalo. 'Ā, makemake 'oukou i ka wai hu'ihu'i?
KUNĀNE: 'Ae, ke 'olu'olu 'oe.
TŪTŪ: Mahalo.
KUENE: Mahalo.
PUALEI: Pehea ka 'ōpū pipi e Tūtū?
TŪTŪ: He 'ono nō. Makemake 'oe?
PUALEI: 'A'ole mahalo. 'Ono ka laulau.
KUNĀNE: 'Ae, 'ono ka pua'a kālua.

‘ANAKĒ LEHUA: E Kunāne, makemake ‘oe i ka pa‘akai?

KUNĀNE: ‘A‘ole mahalo.

PUALEI: Maika‘i kēia hale ‘aina.

TŪTŪ: ‘Ae, pololei ‘oe e Pualei.

[00:06:31.01] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 3

TŪTŪ: Moe pono ‘oe e Ke‘alohi. He lā nui ka lā ‘apōpō.

KE‘ALOHI: ‘Ae, pīhoihoi au i ka lā mua o ke kula.

TŪTŪ: ‘Ae.

KE‘ALOHI: ‘O wai ke kumu?

TŪTŪ: ‘O Miki Kealoha kona inoa. E hiamoe ‘oe.

KE‘ALOHI: ‘Ae e Tūtū. Tūtū?

TŪTŪ: ‘Ae? E hiamoe. He aha kou makemake?

KE‘ALOHI: Pehea ke kula?

TŪTŪ: ‘Ō, le‘ale‘a a nui nā mea hou ma ke kula. E hiamoe ‘oe.

KE‘ALOHI: Akā...

TŪTŪ: Ke‘alohi, e hiamoe.

KE‘ALOHI: ‘Ae e Tūtū, hiamoe au.

TŪTŪ: Maika‘i, e pani i kou mau maka.

[MUSIC]

LĀPAKI: ‘Ē! ‘O wai kou inoa?

KE‘ALOHI: He aha? ‘O Ke‘alohi ko‘u inoa. ‘Ōlelo ‘oe?

LĀPAKI: ‘Ae, ‘ōlelo au i nā keiki. Makemake au i nā keiki. Hau‘oli nā keiki.

KE‘ALOHI: Pōloli ‘oe? ‘Ai au i ka i‘a a me ka poi. ‘Ai ‘oe i ka i‘a?

LĀPAKI: ‘A‘ole. ‘Ono au i ke kalo a me ka lau‘ai.

KE‘ALOHI: ‘Ai au i ke kalo. Hele mai, hānai wau iā ‘oe. Noho ‘oe ma ke kula?

LĀPAKI: I ka lā, noho au ma ke kula. Akā i ka pō, ho‘i au i ka hale me nā keiki.
Makemake au e hele i kou hale i kēia pō. Hiki nō?

KE‘ALOHI: ‘Ae, hiki nō. A, akā pehea ko‘u Tūtū? Huhū paha ‘o ia. ‘Ano nui ‘oe! Akā
hānai mau ko‘u Tūtū ia‘u i ke kalo. Makemake ‘oe i ke kalo? Hā‘awi wau iā ‘oe
i ke kalo.

LĀPAKI: ‘Ae, hiki nō. Hau‘oli ‘oe ma ke kula?

KE‘ALOHI: ‘Ano hau‘oli au.

LĀPAKI: Mai hopohopo, ‘olu‘olu ‘o Miki Kalewa. ‘Eleu nā keiki. Le‘ale‘a ka hana a
maika‘i loa ke kula.

KE‘ALOHI: Makemake au e ‘ike i ka lolouila. E hō‘ike mai i ka lolouila.

LĀPAKI: E hele mai!

[MUSIC]

LĀPAKI: Pā‘ani nā keiki me kēia. Heluhelu a kākau nā keiki i nā mo‘olelo.

KE‘ALOHI: ‘Ō ‘ike au! Makemake nui au i ke kula.

[00:10:03.02] HAWAIIAN LANGAUGE VIGNETTE 4

PUALEI: Auē! Nānā kiloi nā po‘e hūpō i ka ‘ōpala. Tsā!

PUNIHEI: ‘Ae, ‘a‘ole pono kēlā ‘ano hana!

KINI: Mālama kākou i ka ‘āina no ka mea mālama ka ‘āina iā kākou.

PUNIHEI: ‘Ae, pololei.

KE‘ALA: E nānā i nā pua nani he nui ma kēia wahi.

KINI: ‘Ae, makemake ke kumu hula i nā pua nani no nā lei.

PUALEI: ‘Ike wau i nā pua mēlia ma ‘ō. He mau pua nani loa kēlā.

PUNIHEI: ‘Ō ‘ae, e hele kākou!

PUALEI: Hiki nō.

PUNIHEI: Hū! Auē! He aha kēnā pua?

KINI: He pua mēlia kēia, akā ‘oko‘a ka lihilihi.

PUNIHEI: ‘Ō.

KE‘ALA: Kau ko‘u makuahine i kēlā ‘ano pua ma kona lauoho.

PUNIHAI: U‘i kou makuahine.

KE‘ALA: Mahalo.

PUALEI: Kau ko‘u Tūtū i nā pua tiare ma kona lauoho. ‘A‘ala nō nā tiare.

KINI: ‘Ae hamohamo ko‘u Māmā i ka ‘aila tiare Tahiti ma kona kino.

PUNIHAI: Hū, ka ‘a‘ala.

PUALEI: ‘O wai kēlā kanaka ma ‘ō?

KE‘ALA: Nani loa kēlā lei.

KINI: ‘Ae, e nānā kākou.

PUNIHAI: Hū! Aloha mai!

‘ANAKALA KAWAIKI: ‘Ae, aloha nō. Pehea ‘oe?

PUNIHAI: Maika‘i.

PUALEI: ‘Ōlelo Hawai‘i ‘oe?

‘ANAKALA KAWAIKI: ‘Ae, ‘ōlelo makuahine wau. E noho i lalo, e hele mai.

All: Mahalo!

KE‘ALA: No hea mai ‘oe?

‘ANAKALA KAWAIKI: No Kaua‘i mai au. No hea mai ‘oe?

Ke‘ala: No Waimānalo mai au.

‘ANAKALA KAWAIKI: ‘Ō!

KINI: No Kaua‘i mai ko‘u kupunakāne.

‘ANAKALA KAWAIKI: Ma hea?

KINI: Ma Kapa‘a.

‘ANAKALA KAWAIKI: Noho wau i Waimea akā kipa wau i ko‘u ‘ohana i O‘ahu.

KINI: ‘Ō.

PUALEI: E ‘Anakala, kala mai, ‘o wai kou inoa?

‘ANAKALA KAWAIKI: ‘O Kawaiiki ko‘u inoa. A ‘o ‘oe?

PUALEI: 'O Pualei ko'u inoa. A 'o kēia ko'u mau hoaloa.

PUNIHEI: Aloha 'o Punihei ko'u inoa.

'ANAKALA KAWAIKI: He aha? 'Ō, 'ano kuli ku'u pepeiao.

PUNIHEI: 'O Punihei.

'ANAKALA KAWAIKI: 'Ō.

KINI: 'O wau 'o Kini.

KE'ALA: A 'o wau 'o Ke'ala.

PUALEI: E Kini, nānā, maika'i kēia lei 'ae?

KINI: 'Ae.

'ANAKALA KAWAIKI: 'Ō, no ke aha?

KINI: No ka pā'ina i kēia pō.

'ANAKALA KAWAIKI: 'Ō.

KE'ALA: E 'Anakala, e hele mai i ka pā'ina!

'ANAKALA KAWAIKI: 'Ae, hiki nō.

PUALEI: Maika'i!

'ANAKALA KAWAIKI: Maika'i nō.

[00:12:19.08] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 5

KUNĀNE: Aloha

MĀLANI: E Kunāne, pehea 'oe?

KUNĀNE: E Mālani, manakā wau.

MĀLANI: Makemake 'o Laua'e e nānā ā Lion King ma ka Hale ki'i'oni'oni o Kahala. A makemake au e hele.

KUNĀNE: Maika'i kēlā mana'o.

MĀLANI: Makemake 'oe e hele?

KUNĀNE: 'Ae, e hele kākou. 'Ae hui hou.

KUNĀNE: Hui! E Mālani.

MĀLANI: Aloha e Kunāne.

LAUA‘E: Aloha

KUNĀNE: Aloha

LAUA‘E: Pehea ‘oe?

KUNĀNE: O, ua manakā loa au ma ka hale akā hau‘oli wau i kēia manawa.

MĀLANI: Maika‘i

KUNĀNE: A eia nā likiki.

MĀLANI: Mahalo e Kunāne. Waiwai ‘oe eā?

LAUA‘E: ‘Ae, mahalo.

KUNĀNE: ‘A‘ole pilikia.

MĀLANI: Ua lohe au maika‘i kēia ki‘i‘oni‘oni ‘o Lion King.

KUNĀNE: ‘O ia?

MĀLANI: Le‘ale‘a

LAUA‘E: Lohe wau, hana pupule ka manu a kiuke nō ‘o Simba.

KUNĀNE: ‘Ae, kiuke ho‘i ‘o Simba.

MĀLANI: A, pupule ‘o ia. Auē, ‘a‘ole hāmama ka puka.

KUNĀNE: ‘Ae, akā, makemake au e kū‘ai i ke kulina pohāpohā nui a me ka na‘aukake nui a me ke koloaka nui.

MĀLANI: ‘Ae makemake au e kū‘ai i ke koloaka nui a ‘elua na‘aukake.

LAUA‘E; Auē! Pōloli ‘ōlua?

MĀLANI: ‘Ae

LAUA‘E: Makemake au e kū‘ai i ke koloaka wale nō, no ka mea makemake wau e ho‘ēmi kino.

KUNĀNE & MĀLANI together:
Tsā, nā wāhine!

[00:13:56.03] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 6

LAUA‘E: Nānā, he kū‘ai emi kēia.

MĀLANI: Makemake au e ‘ai i kēia manawa. E ‘ai kākou.

LAUA‘E: ‘Auē! Pōloli mau nā kāne.

KUNĀNE: ‘Ae, e hele kākou.

LAUA‘E: Alia, alia. Makemake au i kēia. Pehea? Makemake ‘oe i kēia?

MĀLANI: Pupuka kēnā lole.

KUNĀNE: Pupuka.

LAUA‘E: Tsa! Pupuka kou lole.

SALES PERSON: Aloha, makemake ‘oukou i ke kōkua?

LAUA‘E: ‘A‘ole, mahalo.

SALES PERSON: Hiki nō.

LAUA‘E: Pehea kēia?

KUNĀNE: ‘Ano li‘ili‘i kēnā.

LAUA‘E: E kū‘ai i kēia ke ‘olu‘olu.

MĀLANI: ‘A‘ole loa!

KUNĀNE: ‘Auē! Ua poina wau. E hele kākou i KayBee.

MĀLANI: Makemake ‘oe e hele i KayBee?

KUNĀNE: ‘Ae, makemake au e kū‘ai ka makana lā hānau na Ke‘alohi.

LAUA‘E: ‘O wai ‘o Ke‘alohi?

- KUNĀNE: ‘Ō, ‘o ia ku‘u hoahānau e piha ana nā makahiki ‘eono iā ia. E hele paha kākou i kāna pā‘ina lā hānau ma ka pō‘aono.
- MĀLANI: Hiki nō.
- LAUA‘E: Hiki nō. ‘Ō, e hele kākou i KayBee
- KUNĀNE: ‘Ae, e hele kākou.
- MĀLANI: E ho‘omākaukau ‘oe i kāu pahikaua.
- KUNĀNE: Mākaukau wau.
- LAUA‘E: E Kunāne, e nānā mai i kēia. Makemake nā kaikamahine i kēia ‘ano ki‘i pēpē.
- KUNĀNE: ‘O ia?
- MĀLANI: E nānā ‘oe i kēia.
- KUNĀNE: E hā‘awi mai ia‘u ke ‘olu‘olu. ‘Ae, e ho‘iho‘i i kēia mau mea pā‘ani. E huli kākou i nā ki‘i holoholona. E, e nānā mai i kēia ki‘i pea. Palupalu kona huluhulu a he kiuke nō ho‘i ‘o ia. ‘Ālohilohi kona mau maka. He nani maoli nō.
- LAUA‘E: E hā‘awi mai ia‘u. Makemake au ho‘opā i kona huluhulu. ‘Ō ‘ae, palupalu kona huluhulu a nani nō ‘o ia. He makana maika‘i kēia.
- MĀLANI: ‘Ae, akā, maku‘e kona mau maka. Pololei ‘oe e Laua‘e he makana maika‘i kēia. ‘Olu‘olu ‘oe e Kunāne. Kū‘ai wau i kēia.
- LAUA‘E: ‘Ae, laki kou hoahānau. Lawe au i ka lei i ka pā‘ina.
- [00:15:56.09] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 7
- KUNĀNE: E ‘Anakala Ka‘eo, i hea ‘oe e hele ai?
- KA‘EO: I kēia kakahiaka, ho‘oponopono au i ke ka‘a. Makemake ‘oe e kōkua mai ia‘u?
- KUNĀNE: ‘Ae, hiki nō. E ki‘i au i ka‘u mau mea ho‘oponopono ma ko‘u ka‘a.
- KA‘EO: Auē, nui ka hana. Makemake au e ho‘ololi i nā huila a pau ma ke ka‘a.
- AUNTY: E ku‘u kāne pa‘ahana. Eia ka mea ‘ai. E ‘ai pono ‘oukou.

KA'EO: Mahalo nui. Ma hope paha. 'O 'oe ku'u wahine 'olu'olu loa. [Kisses]

AUNTY: 'Ae, a 'o 'oe ku'u kāne pa'ahana loa.

KUNĀNE: Aloha e 'Anakē. A hea e hānau 'ia ai ka pēpē?

AUNTY: 'Elua mahina paha. Pehea 'oe e Kunāne?

KUNĀNE: Maika'i a 'o 'oe?

AUNTY: Nui ho'i ko'u 'ōpū akā hau'oli loa au.

KA'EO: E Kunāne, e kōkua mai.

KUNĀNE: Hiki nō.

AUNTY: E komo au i ka hale. Inā makemake e 'ai, e kāhea mai.

KUNĀNE: 'Ae, hiki nō. Mahalo.

KA'EO: Hiki nō. E nānā i ku'u hoaaloha. Hele mai 'o ia e kōkua pū. 'O wai kēlā?

KUNĀNE: Oh, 'o kēia ko'u hoaaloha 'o Mālani Keaunui kona inoa.

KEKAI: Kama'āina 'olua?

MĀLANI: 'Ae, 'o Kunāne ko'u hoapili. E Kunāne, 'o ko'u hoa noho kēia 'o Kekai

KUNĀNE: Aloha

KEKAI: Aloha

KUNĀNE: E, 'o kēia ko'u 'Anakala Ka'eo. Kōkua au e ho'oponopono i kona ka'a i kēia lā.

KA'EO: Aloha e ku'u hoa.

MĀLANI: Aloha

KA'EO: Mahalo nō ke kōkua nui. Maika'i nā lima he nui, ma'alahi ka hana.

MĀLANI: Pololei

AUNTY: E Kekai, pololi 'oe?

KEKAI: 'A'ole, mahalo. E hana mua mākou.

AUNTY: 'A'ole, e 'ai mua 'oukou e ho'oikaika i ke kino.

ALL of the MEN: Hiki nō.

[00:17:38.22] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 8

TŪTŪ: Aloha mai e Kunāne. Pehea 'oe?

KUNĀNE: Maika'i e Tūtū. A 'o 'oe?

TŪTŪ: 'O ia mau nō, mahalo. E ku'u mo'opuna, he aha kou pilikia? Makemake 'oe e wala'au me ia'u?

KUNĀNE: 'A'ole, 'a'ohe pilikia.

TŪTŪ: E, 'o wau kou Tūtū, ua mālama kou Tūtū iā 'oe mai kou wā li'ili'i. E 'ōlelo mai.

KUNĀNE: 'Ae, hiki nō.

TŪTŪ: Maika'i

KUNĀNE: (I) kēia lā, ua 'ōlelo ke kumu e pili ana i ke ea Hawai'i.

TŪTŪ: A he aha kou mana'o?

KUNĀNE: 'A'ole wau 'ike. 'Okō'a loa 'o Hawai'i. No hea mai 'oe e Tūtū?

TŪTŪ: 'Ike 'oe, no Hau'ula mai au.

KUNĀNE: 'Ae, akā, no ke aha noho kākou ma Mā'ili?

TŪTŪ: No ka mea, kū'ai ke aupuni i ko'u 'āina 'ohana e hana i ka pāka kahakai ma Hau'ula. Ne'e au me kou kūpuna kāne i Mā'ili, no ka mea 'emi ka 'āina me ka hale ma 'ane'i.

KUNĀNE: Hau'oli 'oe?

TŪTŪ: 'Ano hau'oli. Wela kēia wahi akā 'olu'olu nā hoa noho. Akā ...

KUNĀNE: Akā he aha?

TŪTŪ: Makemake nui au e mālama i ka māla 'ai a me ka lo'i kalo a pēlā aku. Maika'i kēia wahi no ka lawai'a, 'a'ole no ka mahi 'ai.

KUNĀNE: Makemake ‘oe i ke ea Hawai‘i?

TŪTŪ: I ko‘u mana‘o, ho‘omaka ke ea Hawai‘i ma ka hale. E mālama mua kākou i ko kākou kuleana. He Hawai‘i ‘oe, e Kunāne. He aha kou kuleana?

KUNĀNE: E mālama i ko‘u ‘ohana a me ke Akua. ‘Imi i ka na‘auao. Mālama i ka ‘ōlelo me ka mo‘omeheu Hawai‘i a ...

TŪTŪ: ‘Ike ‘oe; nui kou mau kuleana ma ka hale akā na‘e, e ho‘omākaukau ‘oe e ho‘olohe i nā ‘i‘ini o ka po‘e Hawai‘i. E heluhelu i nā nūpepa a e hele i nā hālāwai no ke ea Hawai‘i. E ‘imi pono i ka na‘auao. Maika‘i ke ea inā mākaukau kākou.

[00:20:19.21] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 9

MĀLANI: Hui e Kunāne!

KUNĀNE: Eō!

MĀLANI: Aloha kāua, pehea?

KUNĀNE: ‘O ia mau nō, ‘ano manakā kēia ‘auinalā.

MĀLANI: Manakā mau ‘oe. Aia i hea kou ‘ohana?

KUNĀNE: Aia ma ka hale o ko‘u ‘anakē. He aha kāu hana?

MĀLANI: Hele au e hoe wa‘a i kēia manawa.

KUNĀNE: ‘O ia! Makemake nui au e hele me ‘oe. Hiki?

MĀLANI: (Sneezes)

KUNĀNE: Ola!

MĀLANI: He aha?

KUNĀNE: Makemake au e hele me ‘oe. Hiki?

MĀLANI: Hiki nō, e hele pū kāua. (Sneezes)

KUNĀNE: Ola! ‘Ōma‘ima‘i ‘oe?

MĀLANI: ‘A‘ole, he anu kēia. E ‘āwīwī kāua. Aia nā hoe i loko o ke ka‘a.

KUNĀNE: ‘Ae.

KA‘IMI: Aiya! Hola ‘elima. Aia i hea ‘o Mālanī?

‘ĀNELA: ‘Ei‘a, ‘ike au, aia ‘o ia i loko o kona ka‘a pupuka.

KA'IMI: Hui! Hele mai. Aia 'o Mālani ma 'ō.

MĀLANI: Aloha, e kala mai ia 'u. Lohi au. Aia au ma ka hale o ko 'u hoa aloha. Ko 'u hoa aloha kēia 'o Kunāne.

PI'ILANI: Aloha kākou. 'O au 'o Pi'ilani

LĪLOA: Aloha 'o au 'o Līloa. 'O kēia 'o Ka'imi

'ĀNELA: Aloha 'o au 'o 'Ānela

MĀLANI: Makemake 'o ia e hoe wa'a me kākou. Pehea? Hiki?

KA'IMI: E hiki nō! Maika'i. E hele kākou.

[CARRYING WA'A]

'ĀNELA: Aia nā pākeke i ka wa'a?

LĪLOA: 'Ae, aia nā pākeke i ka wa'a, ma lalo o kēlā noho.

MĀLANI: E Kunāne, e noho 'oe me ka noho 'elima, ma mua 'o Liloa.

LĪLOA: 'Ae, e noho 'oe ma hope 'o Mālani. Kīloi 'oe i ka wai.

KUNĀNE: Kīloi au i ka wai? 'Ae, 'o au ka malihini.

MĀLANI: E Pi'ilani, e noho 'oe i ka noho 'elua ma hope 'o Ka'imi.

'ĀNELA: Aia ma hea ko 'u noho?

MĀLANI: Aia kou noho ma hope 'o Pi'ilani, ka noho 'ekolu.

KA'IMI: E Kunāne! Pehea?

KUNĀNE: Hū! Maika'i! Makemake au e hana hou.

KA'IMI: He aha? Makemake 'oe e hana hou?

KUNĀNE: 'Ae!

KA'IMI: Hiki nō!

[00:23:11.13] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 10

KUNĀNE: Aloha, makemake au e hele i Kahului ke 'olu'olu.

LAUA'E: 'Ae e hele māua i ka 'Aha 'Ōlelo Hawai'i

LIMAHANA: Hū ka maika'i. 'O wai kou inoa?

KUNĀNE: ‘O Lunanui ko‘u inoa ‘ohana a ‘o Kunāne Lunanui ko‘u inoa piha.

LIMAHANA: A, e pēlā mai a he aha kāu helu kelepona?

KUNĀNE: ‘O Kunāne, K-U-N-Ā-N-E

LIMAHANA: Mai ‘ōlelo wikiwiki! E hana hou ke ‘olu‘olu.

KUNĀNE: E kala mai. Kunāne - K-U-N-Ā-N-E. Lunanui – L-U-N-A-N-U-I

LIMAHANA: A helu kelepona?

KUNĀNE: 8-4-2-8-2-1-4

LIMAHANA: 8-4-2- 8-2-1-3?

KUNĀNE: ‘A‘ole. 8-4-2-8-2-1-4

LIMAHANA: E kala mai, 8-2-1-4?

KUNĀNE: ‘Ae, pololei.

LIMAHANA: Kanawalu kūmāwalu kālā ke ‘olu‘olu.

KUNĀNE: Aiā! Aia i hea ka‘u kālā?

LAUA‘E: Aia paha ke kālā i loko o kāu ‘eke?

KUNĀNE: He aha?

LAUA‘E: Aia ke kālā i loko o kāu ‘eke? E nānā ‘oe.

KUNĀNE: ‘A‘ole, auwē! Aia paha ma ke ka‘a. Ho‘i au.

LAUA‘E: A‘ole pilikia. Kū‘ai au i ka likiki mokulele.

KUNĀNE: Aia i hea ka‘u kālā? Aia ma ka noho? ‘A‘ole. Aia ma lalo o ka noho? ‘A‘ole. Aia ma loko nei? ‘Ā ‘oia!

(On the plane)

(Voice over intercom)

KUENE (Flight attendant): E nānā ‘oukou ma ka ‘ao‘ao hema. ‘O Maui kēlā. Nani ‘o Maui, ‘ōlelo ka po‘e i laila, ‘o Maui nō ka ‘oi, no ka mea ha‘ahe ka po‘e. ‘Ike ‘oukou iā Haleakalā? Kū ha‘aheo ‘o Haleakalā.

E nānā ‘oukou ma ka ‘ao‘ao ‘ākau. ‘O Kaho‘olawe kēlā. He mokupuni ‘ano li‘ili‘i kēlā akā ha‘aheo loa nā Hawai‘i i kēia mokupuni i kēia manawa.

- KUNĀNE: E Laua‘e, aia ma hea kāu mea pa‘i ki‘i?
- LAUA‘E: ‘Ei‘a! Aia, e nānā i ka‘u ki‘i ‘o Mālanī.
- KUNĀNE: ‘Ae, aloha nui ‘oe i kēlā kāne.
- LAUA‘E: ‘Ae, ‘o ku‘u ipo ke kāne ikaika loa, ‘o ku‘u ipo ke kāne nohea loa, ‘o ku‘uipo ke kāne...
- KUNĀNE: ‘O kāu ipo ka pua‘a nui.
- LAUA‘E: Tsa! ‘A‘ole loa, lili ‘oe.
- KUNĀNE: ‘Ae lili au. ‘Ai nui ‘o ia.
- LAUA‘E: ‘Ae akā wīwī ‘o ia.
- KUNĀNE: Pehea au?
- LAUA‘E: Pehea ‘oe?
- KUNĀNE: ‘Ae, akamai au, ‘olu‘olu au, ‘ōlelo Hawai‘i au.
- LAUA‘E: ‘Ae.
- KUNĀNE: E noho kāua ma luna o kēlā moku.
- LAUA‘E: ‘O Kaho‘olawe kēlā moku! Auwē! Pupule ‘oe e Kunāne. Aloha au iā ‘oe akā, ‘o ‘oe ku‘u hoa aloha.
- KUNĀNE: ‘Ae maopopo ia‘u. ‘O ‘oe ku‘u hoa aloha. ‘O‘oe ku‘u tita
- LAUA‘E: ‘Ā ‘o ia!
- KUNĀNE: E kala mai, aloha nui ‘oe iā Mālanī, a ‘o ia ku‘u hoa pili no ka mea ‘olu‘olu ‘o ia. Laki ‘olua.
- LAUA‘E: ‘Ae. E nānā! Aia ‘o Mālanī ma‘ō e kali nei iā kāua.

[00:26:25.27] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 11

- KUNĀNE: Makemake au e ‘ike iā ‘Anakē Lehua.
- PUALEI: ‘Ae. Makemake au e hā‘awi iā ‘Anakē Lehua i ka makana?
- KUNĀNE: ‘Ae, hiki nō.
- PUALEI: Mahalo
- KUNĀNE: Hui e ‘Anakē Lehua. Hui e ‘Anakē Lehua

PUALEI: Auwē! Aia i hea 'o 'Anakē Lehua?

KUNĀNE: Aia 'o ia i loko o ka hale. Hui! E 'Anakē Lehua. Aia 'oe i loko o ka hale?

'ANAKĒ LEHUA: Hui! Aloha mai e Kunāne. Aloha mai e Pualei. Oh! Hau'oli e 'ike iā 'olua i kēia lā.

PUALEI: Pehea 'oe i kēia lā?

'ANAKĒ LEHUA: Maika'i nō au. Mahalo akā, nui ka hana ma ka luni kuke. E komo mai i loko o ka hale.

KUNĀNE: 'Ae, Mahalo e 'Anakē

(In the kitchen)

'ANAKĒ LEHUA: Pehea ka 'ohana e Kunāne?

KUNĀNE: Maika'i nō.

'ANAKĒ LEHUA: E Pualei, aia i hea 'o Ke'alohe?

PUALEI: Aia 'o ia ma ka hale 'o Tūtū.

'ANAKĒ LEHUA: Oh! Maika'i

KUNĀNE: E 'Anakē, aia i hea 'o Moke?

'ANAKĒ LEHUA: 'O ka'u keiki, aia 'o ia ma ke kula.

KUNĀNE: Eh! Aia i hea ka pū'olo?

PUALEI: Aia ia ma luna o ka pākaukau.

'ANAKĒ LEHUA: He aha kēia?

KUNĀNE: He makana kēia mai ka mokupuni 'o Maui.

'ANAKĒ LEHUA: Oh! He aha kēia?

PUALEI: He i'a kēnā. Makemake 'oe i ka i'a?

'ANAKĒ LEHUA: Oh, 'ae makemake loa au e 'ai i ka i'a. He i'a 'ono kēia. Mahalo. He aha kēia?

KUNĀNE: He poi 'awa'awa kēnā.

'ANAKĒ LEHUA: 'Ae, he poi 'awa'awa nō. Mahalo nui loa. Makemake au e 'ai i ka poi me ka i'a. He aha kēia?

PUALEI: He kipi kēnā.

‘ANAKĒ LEHUA: Oh! He kipi. Mahalo no kēia makana. Hau‘oli au i kēia manawa no ka mea, ua makemake au e ‘ike iā ‘olua. Mahalo nui. Pehea e Kunāne, makemake ‘oe i ka mea inu?

KUNĀNE: ‘Ae makemake au i ka wai hu‘ihu‘i. Ke ‘olu‘olu ‘oe.

‘ANAKĒ LEHUA: ‘Ae hiki nō. Pehea ‘oe e Pualei? Makemake ‘oe i ka mea inu?

PUALEI: ‘A‘ole. Maika‘i au akā ma hea ka lumi ho‘opau pilikia?

‘ANAKĒ LEHUA: Aia ka lumi ho‘opau pilikia ma‘ō.

KUNĀNE: E ‘Anakē, aia i hea ka pōpoki?

‘ANAKĒ LEHUA: Oh! Aia ka pōpoki ma lalo o ka pākaukau.

KUNĀNE: Oh! Mahalo

PUALEI: E ‘Anakē Lehua, he hale nani loa kēia.

‘ANAKĒ LEHUA: Oh.

KUNĀNE: ‘Ae, he hale ‘olu‘olu kēia.

‘ANAKĒ LEHUA: Mahalo e nā keiki, he manawa maika‘i kēia no ka mea, ua hau‘oli au e ‘ike iā ‘olua.

[00:29:14.05] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 12

PUALEI: E nānā, aia ‘o Kahu Ke‘ala.

KUNĀNE: ‘Ae, ‘olu‘olu ‘o Kahu Ke‘ala

(Books drop on ground)

TŪTŪ: Oh, e kala mai.

KUNĀNE: Eia kāu puke e tūtū.

TŪTŪ: Mahalo e Kunāne. He keikikāne ‘olu‘olu ‘oe.

KAUAAHI: E hā‘awi mai ‘oe i kāu mau puke e māmā. Kōkua au iā ‘oe.

TŪTŪ: Mahalo, he wahine lokomaika‘i ‘oe.

KAHU KE‘ALA: Aloha kākou.

TŪTŪ: ‘Ae, aloha.

KAHU KE‘ALA: Pehea ‘oe e Puna?

TŪTŪ: Maika‘i nō au, Mahalo.

KAHU KE‘ALA: Pehea nā mo‘opuna?

TŪTŪ: Maika‘i nō

KAHU KE‘ALA: He ‘ohana maika‘i ‘oukou. A ‘o wai kēia?

KAUAAHI: ‘O Kauahi ko‘u inoa.

KUNĀNE: ‘O ia ko‘u ‘anakē, ‘o ia ka makuahine a Ke‘alohi.

KAHU KE‘ALA: Aloha

KAUAAHI: Aloha

KAHU KE‘ALA: ‘Ōlelo ka haku, e ‘imi i ke aupuni o ke Akua a me kāna pono. No laila, e komo māi i loko o ka hale pule.

KA ‘OHANA: ‘Ae, mahalo

PUA: E tūtū, e nana i kou mau kāma‘a.

TŪTŪ: Auwē! E hele kākou i loko.

KAUAAHI: Auwē, pōina au i ka‘u baibala.

KUNĀNE: ‘A‘ole pilikia, eia ka‘u.

[00:30:56.17] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 13

KEAWE: Pōloli au.

KEKOA: Pōloli mau ‘oe.

KEAWE: ‘Ae, ‘o ia ke kumu ikaika au. Makemake ‘oe e ‘ai i ka mea ‘ono?

KEKOA: ‘A‘ole, mahalo. Mā‘ona au

KUNĀNE: Aia ma hea kēlā hale kū‘ai hou?

KEKOA: Ka hale kū‘ai hea?

KUNĀNE: Ka hale kū‘ai hou me nā makana Hawai‘i. ‘O Kauila Maxwell.

KEAWE: ‘Ike au, he hale kū‘ai hou.

KUNĀNE: ‘O ia nō ka‘u ‘ōlelo.

KEKOA: ‘Ae, aia kēlā hale kū‘ai ma luna o ka papahale ‘elua kokoke i ke alapi‘i holo.

KUNĀNE: ‘Ae, e hele aku kākou.

KA LIMAHANA: Aloha mai. Pehea ‘oukou i kēia lā?

KUNĀNE: Maika‘i nō mākou, mahalo a ‘o ‘oe?

KA LIMAHANA: Pa‘ahana nō laila hau‘oli au. Pehea au e kōkua ai iā ‘oukou i kēia lā?

KUNĀNE: Makemake au e kū‘ai i ka makana puka kula.

KA LIMAHANA: ‘Ae, hiki nō. He wahine a i ‘ole he kāne ‘o ia?

KUNĀNE: He wahine.

KEAWE: He aha? He wahine?

KUNĀNE: ‘Ae, he aha kou pilikia?

KEAWE: ‘A‘ohe mea. ‘O wai kēlā wahine? ‘O Kau‘i?

KUNĀNE: ‘Ike ‘oe.

KA LIMAHANA: E kala mai, e ‘olu‘olu ‘oe, e ‘ai ma waho. Mahalo.

KEKOA: He aha ka pilikia? U‘i loa ‘o Kau‘i. Akamai loa ‘o ia. ‘O ia ka po‘okela o kā kākou papa.

KUNĀNE: ‘Ā‘o ia! ‘O ia ke kumu, makemake au e kū‘ai i ka makana kūikawā nāna.

KA LIMAHANA: ‘Ae hiki nō, eia nā lole.

(Near the dresses)

KA LIMAHANA: He lole nani kēia.

KUNĀNE: ‘Ae, he lole nani nō kēnā akā, pehea kēlā?

KEAWE: Nā honu? E hā‘awi ana ‘oe i nā honu iā Kau‘i?

KEKOA: ‘Ae e Kunāne, ‘a‘ole makemake ka wahine i ka honu e kau ma ka paia.

KUNĀNE: Eh, nānā i kēia. Makemake au i nā lei pūpū Ni‘ihau. He nani loa kēia.

KEKOA: ‘Ano pipi‘i paha kēnā.

KUNĀNE: ‘A‘ole pilikia, he mea iki ke kālā. He mea nui ke aloha.

KEKOA: E Kunāne, e nānā aku i kēlā. Nui nā puke hoihoi ma‘ō.

KUNĀNE: ‘A‘ole makemake au e hā‘awi i ka puke iā ia.

KEAWE: Akā, makemake 'o ia e heluhelu.

KUNĀNE: Mahalo no kou mana'o. Ke ho'ohenehene nei lāua ia'u.

KA LIMAHANA: Pehea? Kōkua?

KUNĀNE: 'Ae makemake au e nānā i kēia ke 'olu'olu?

KA LIMAHANA: 'Ae hiki nō. Kēia?

KEAWE: 'Ehia kālā no kēnā?

KUNĀNE: Auwē, 'a'ohē kumu kū'ai.

KA LIMAHANA: Hele au e nānā. E kali iki, ke 'olu'olu.

KEAWE: Maika'i, he makana manuahi kēnā.

KUNĀNE: E kulikuli 'oe!

KA LIMAHANA: 'Ae hiki, he ho'okahi hāneli me ka hapa ke kumu kū'ai. Pehea maika'i?

KEAWE: 'Ae maika'i loa kēlā kumu kū'ai. Kōkua au iā 'oe. Eia ke kenikeni.

KUNĀNE: Mahalo nui.

KA LIMAHANA: Makemake 'oe i kēia?

KUNĀNE: 'Ae, ke 'olu'olu.

KA LIMAHANA: Makemake 'oe i ka wahī?

KUNĀNE: 'Ae, inā hiki.

(At the cash register)

KEAWE: E 'ai kākou ma Patty's.

KEKOA: E kali iki puni 'ai. Kokoke pau ka hana ma'ane'i.

KUNĀNE: Eh, e kū'ai au i ka 'aina awakea no kākou.

KEAWE: 'Ae, hiki nō e ke kanaka hau'oli.

KA LIMAHANA: Eia nō kāu makana. Mahalo no ko 'oukou hele 'ana mai i ku'u hale kū'ai. A hui hou aku kākou.

NĀ KĀNE: 'Ae a hui hou aku nō!

- KUNĀNE: E Pualei, he aha kāu hana?
- PUALEI: Ke nānā nei wau i ke kīwī.
- KUNĀNE: Auē! E ho‘omākaukau ‘oe. E ho‘ololi i kou lole.
- PUALEI: No ke aha?
- KUNĀNE: No ka mea, ‘o kēia ka lā o ko‘u puka kula. E ho‘omaka ana i ka hola ‘ekolu i kēia awakea. Mākaukau kou mau lole?
- PUALEI: ‘A‘ole wau ‘ike. Hele wau nānā.
- KUNĀNE: ‘Ae, e ho‘okomo ‘oe i ka lole nani ‘eā?
- PUALEI: ‘Ae, hiki nō. Pehea ko‘u lole hou?
- KUNĀNE: Maika‘i kēlā. E ‘āwīwī ‘oe.
- PUALEI: Ma hea ‘o Tūtū?
- KUNĀNE: Aia ‘o ia ma ke kula. Kōkua nei ‘o ia i nā mākua ‘ē a‘e e ho‘owehiwehi i kēlā wahi.
- PUALEI: A ma hea ke ka‘a?
- KUNĀNE: Aia ke ka‘a i waho o ka hale.
- PUALEI: Mai huhū. Pīhoihoi ‘oe?
- KUNĀNE: ‘Ae, e pule ana wau i kēia awakea. A ua ho‘oma‘ama‘a nui wau i ka pō nei. A mana‘o wau mākaukau wau i kēia manawa.
- PUALEI: ‘Ae, ua lohe wau iā ‘oe mai ko‘u lumi i ka pō nei. Mai hopohopo. Hana maika‘i ana ‘oe. Ha‘aheo loa ‘o Tūtū iā ‘oe. A ha‘aheo pū au iā ‘oe. Mākemake au e hele i ke kulanui e like me ‘oe, akā, nui ka hana.
- KUNĀNE: ‘Ae, pono ‘oe e ho‘opa‘a ha‘awina i nā lā apau. Tsa, lawa ka wala‘au. Hele ‘oe e ho‘omākaukau.
- PUALEI: Hiki nō.
- ‘ANAKĒ: Pehea ‘oe e Kalama? Mākaukau ‘oe no kou puka kula?
- KALAMA: Kokoke ana e ‘Anakē, akā e kōkua mai ‘oe ia‘u ke ‘olu‘olu.
- ‘ANAKĒ: He aha kou pilikia?
- KALAMA: Ke hemo nei kēia pihi.

- ‘ANAKĒ: Auē, ua ‘aiana ‘oe i kēia palule? ‘Ano minomino kēia.
- KALAMA: ‘Ae. E ‘Anakē, aia ma hea ka pā‘ina no Kunāne i kēia awakea?
- ‘ANAKĒ: Aia ka pā‘ina ma ka hale o kona Tūtū. Laki loa ‘o ia.
- KALAMA: ‘Ae. Akā, ‘a‘ole laki ‘o Kainalu.
- ‘ANAKĒ: No ke aha? He aha ka pilikia?
- KALAMA: No ka mea, ‘a‘ole ‘o ia e puka ana.
- ‘ANAKĒ: Auē! No ke aha, ‘a‘ole maika‘i kāna mau kaha?
- KALAMA: ‘Ae, no ka mea, ‘a‘ole ‘o ia i hele i ke kula. Ua hele mau ‘o ia i kahakai e he‘enalu. Hau‘oli ‘o ia i ka he‘enalu. ‘A‘ole hau‘oli ‘o ia i ka ho‘opa‘aha‘awina.
- ‘ANAKĒ: ‘Ae, maopopo ia‘u, akā ‘a‘ole maika‘i kēlā ‘ano hana.
- KALAMA: ‘Ē, minamina au iā ia. No ka mea, ua ho‘omaka pū mākou ma ka papa mālaa‘o ma ke kula kaiapuni. E hele mai ana paha ‘o ia i kēia awakea. Mana‘olana au.
- ‘ANAKĒ: ‘Ike ‘oe, pono ‘oe e hele i ke kula, a laila, akamai ‘oe. E Kalama, e ‘aiana ‘oe i kou palule.
- KALAMA: ‘Ae, ‘Anakē.
- PĀPĀ: E Kau‘i, auhea ‘oe?
- KAU‘I: Oh, kala mai. Ua ho‘oma‘ama‘a wau i ka‘u ha‘i ‘ōlelo no ka puka kula.
- PĀPĀ: E ‘āwīwī! E ki‘i ana kāua iā Tūtū.
- KAU‘I: Oh, maika‘i e hele mai ana ‘o Tūtū me kāua.
- PĀPĀ: ‘Ē
- KAU‘I: Ē Pāpā, ha‘oha‘o nui wau iā Māmā i kēia lā.
- PĀPĀ: ‘Ae, ‘o wau pū. Akā, maopopo ia‘u, ha‘aheo ‘o ia i kāu hana maika‘i loa. Aia ‘o ia ma ka lanī i kēia manawa e ‘ōlelo ana: “E nānā i ka‘u kaikamahine nui. Pōmaika‘i ka lāhui i kēia keiki ‘ōlelo makuahine.
- KAU‘I: E hele kākou i kona hē ma hope o ka puka kula. Makemake wau e kau i nā lei ma luna.
- PĀPĀ: Hiki nō! A ma hope o kēlā, e hele ana kākou i ka pā‘ina o Kunāne.
- KAU‘I: Oh, mahalo e Pāpā! Aloha nui wau iā ‘oe.
- PĀPĀ: Mākaukau ke po‘okela?

KAU'I: 'Ae, mākaukau nō.

KUNĀNE: [Praying] ...a e ho'opōmaika'i i kāu mau haumāna e 'ākoakoa mai nei i kēia awakea. Nāu nō e alaka'i iā mākou i ke ala pono i hiki iā mākou ke mālama i nā pōmaika'i āu i waiho mai ai ma mua o mākou. Ma ka inoa o ka Makua, ke Keiki a me ka 'Uhane hemolele au e pule nei, 'Āmene.

KAU'I: I kēia manawa, ha'aheo wau e ho'olauna iā 'oukou i kā mākou kumu mua ma ke kula kaiapuni. He kāne 'olu'olu a akamai 'o ia kekahi. Eia nō 'o Mika Kahele.

KAHELE: Ma mua o ko'u ha'i 'ōlelo 'ana i kēia awakea makemake au e hā'awi aku i ku'u aloha i nā kumu, nā mākou, nā 'ohana, nā hoa aloha, a me ka po'e hanohano i kēia awakea, 'o ia ho'i nā haumāna o ke kula kaiapuni. Aloha nui loa kākou.

[00:39:55.25] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 15

KUNĀNE: Mahalo nui. Pehea 'oe?

LAUA'E: Maika'i. E, ho'omaika'i iā 'oe. He mea nui ka puka 'ana. He aha kāu hana kēia manawa?

KUNĀNE: I kēia kauwela, e hana ana wau ma Explorations ma Kamehameha a ma hope o kēlā, e hele ana wau i ke Kula Nui Kaiapuni.

LAUA'E: Ke Kula Nui Kaiapuni?

KUNĀNE: 'Ae, aia ma Waimānalo.

LAUA'E: 'O wai nā kumu? He aha nā 'ano papa?

KUNĀNE: He mau kumu Hawai'i lākou apau. Loa'a iā lākou nā kumu hana a'o like 'ole; ke akeakamai, ka makemakika, ka pili kanaka a pēlā wale aku. A e noho ana wau ma ka hale noho haumāna ma 'ō.

LAUA'E: Hiki nō. Makemake au e hele pū.

KUNĀNE: 'Ae, hiki nō. Eh, aloha kāua.

KEAWE: Eh aloha.

KUNĀNE: Mahalo no kou hele 'ana mai.

KEAWE: No'u ka hau'oli. Maika'i kēia pā'ina. Pehea, he ho'okani pila kou?

KUNĀNE: 'Ae! He pila ka'u e ho'okani pila kākou.

[PLAYING MUSIC UNDER THE TREE]

KAIPO: C...G...F...C 'ehiku, hū akamai.

KUNĀNE: E kala mai, ‘o kēia ko‘u ‘anakala ‘o Kaipo. ‘O kēlā ko‘u hoa aloha ‘o Kekoa, kēlā ‘o Keawe. Ua hele pū māua ‘o Keawe i ka Pūnana Leo. Akā, ua hele ‘o ia i Maui a ua noho wau ma Honolulu nei.

KAIPO: Ah, no laila, ua puka pū ‘oe ma kēia makahiki.

KEAWE: ‘Ae, mai ke Kula Kaiapuni ‘o Pā‘ia.

KEKOA: Eh, maika‘i kēlā. E hele pū ana ‘oe i ke Kulanui me Kunāne?

KEAWE: ‘Ae, e noho pū ana māua i ka hale noho haumāna.

KAIPO: Auē! He nui nō ka le‘ale‘a. Eh, ua lawa paha ka wala‘au, kani ka pila kākou.

KUNĀNE: ‘O wai ke mele?

KAIPO: Pehea ‘o Ku‘u Hoa?

KUNĀNE: Hiki nō.

[SINGING: KU‘U HOA]

KAIPO: Maika‘i loa!

[GREETING GUESTS]

KUNĀNE: Eh, mahalo. Pehea ‘oukou?

KALANI: ‘O ia mau nō, ‘ano māluhiluhi ke keiki no ka mea ua ‘au‘au kai ‘o ia i kēia lā.

KUNĀNE: ‘O ia? Hū, ka laki nō ‘oukou. Aia i hea kona kaikaina ‘o Lei‘ohu?

KALANI: Hele mai ana ‘o ia ma hope me kāna ipo.

KUNĀNE: ‘O ia?

KALANI: ‘Ae, he kāne ‘olu‘olu ‘o ia nō Honoka‘a mai. Uh, ‘o wai kona inoa? E māmā, ‘o wai kona inoa?

NOHEA: ‘O wai?

KALANI: ‘O kā Lei‘ohu ipo ā.

NOHEA: Oh, ‘o Malu...Malulani kona inoa. Pōloli ‘oe?

KE KEIKI: ‘Ae.

KUNĀNE: Eh, ‘ae. E ‘ai ‘oukou. Aia ka mea inu ma ‘ō. Aia ka mea ‘ai ma hope o ka hale. Hū, ‘ono loa ka lū‘au he‘e. Ua hana ‘o Tūtū.

NOHEA: 'O ia? Oh, mahalo. E 'ike ana mākou iā 'oe ma hope?

KUNĀNE: 'Ae hiki nō.

[GOES TO TŪTŪ]

KUNĀNE: Aloha e Tūtū.

TŪTŪ: Aloha e Kunāne. E noho pū me a'u. Makemake au e kama'ilio me 'oe. Pehea, ua lawa ka mea 'ai?

KUNĀNE: 'Ae ua lawa pono nō. E, mahalo nui e Tūtū.

TŪTŪ: No ke aha?

KUNĀNE: No kēia pā'ina.

TŪTŪ: E Kunāne, aloha nui au iā 'oe. 'O 'oe ku'u mo'opuna mua i puka mai ke Kula Kaiapuni. Ha'aheo loa au iā 'oe. A 'o 'oe ka mea kōkua nui ia'u e mālama iā Pualēi lāua 'o Ke'alohi. Mahalo nui au iā 'oe.

[00:45:12.13] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 16

KUNĀNE: Eh! Aloha mai e Kalama.

KALAMA: E Kunāne! E noho ana 'oe i kēia hale?

KUNĀNE: 'Ae. Hū, ka nani o kēia hale. Pehea, ua 'ike 'oe i kou lumi?

KALAMA: 'A'ole. E hele ana au i kēia manawa. E hele pū kāua.

KUNĀNE: Ah, pono au e kali iā Keawe. 'O ia ko'u hoa lumi

KALAMA: 'O Keawe...mai Maui?

KUNĀNE: 'Ae, 'o ia nō. Pehea, kama'āina 'oe iā ia?

KALAMA: 'E, kama'āina au iā ia no ka mea ua pā'ani pōpeku kāna kime i ka'u kime. He kanaka ho'omāke'aka loa 'o ia.

KUNĀNE: 'E 'e 'e, a akamai loa 'o ia kekahi.

KALAMA: 'O ia kā?

KUNĀNE: 'Ae

KALAMA: Mana'o au pōloli mau wale nō 'o ia.

KUNĀNE: 'Ae, akamai 'o ia i ka makemakika. Inā he pilikia kou, kōkua 'o ia iā 'oe.

- KALAMA: Maika ‘i kēlā, no ka mea, nui ko ‘u pilikia ma ka papa makemakika. Makemake au i ke kōkua.
Eia kekahi, ‘o kona kaikua ‘ana ‘o ia ko ‘u kumu pili kanaka kula ki ‘eki ‘e o Anuenue.
- KUNĀNE: ‘E ‘o Moke.
- KALAMA: A pehea ‘oe i kama ‘āina ai iā Keawe.
- KUNĀNE: Ua hele māua i ka Pūnana Leo like, a ma hope, i kona noho ‘ana ma Maui kipa mau ko ‘u ‘ohana i kona ‘ohana ma ‘ō. A no laila, ‘ano pili māua. Pehea, ‘o wai kou hoa lumi?
- KALAMA: ‘A ‘ole au ‘ike. Lohe au he kanaka ho ‘okanipila ‘o ia. ‘O Uluwehi kona inoa.
- KUNĀNE: Uluwehi ‘o wai? Hele ‘o ia i ke kula kaiapuni hea?
- KALAMA: ‘A ‘ole i hele i ke kula kaiapuni. He makua ‘o ia. Hele ‘o ia i Mānoa e a ‘o i ka ‘ōlelo Hawai ‘i.
- KUNĀNE: He aha? He makua ‘o ia a e noho ana ‘o ia ma ka hale noho haumana?
- KALAMA: ‘Ae. Makemake ‘o ia e a ‘o pono i ka ‘ōlelo makuahine.
- KUNĀNE: Ah, maika ‘i kēlā. Auē! E noho ana ‘oe me ka makua. Aloha ‘ino ‘oe.
- KALAMA: ‘A ‘ole pilikia.
- KEAWE: Aloha mai, kala mai. Lohi au? Ua hele au i ka hale kū ‘ai.
- KUNĀNE: Auē e Keawe. He aha kēnā mau mea?
- KEAWE: ‘O kēia ka ‘u mea ‘ai māmā. ‘Ike ‘oe, pono au e mālama i ko ‘u kino ikaika.
- KUNĀNE: Auē. Hau ‘oli au ‘o au kou hoa lumi. Eh, kama ‘āina ‘oe iā Kalama?
- KEAWE: ‘Ae aloha, pehea ‘oe?
- KALAMA: ‘O ia mau nō. A ‘o ‘oe?
- KEAWE: Mākaukau nō au no ke kula a me nā wahine u ‘i.
- KUNĀNE: Tsa! Pono ‘oe e ho ‘opa ‘a ha ‘awina.
- KEAWE: Mai hopohopo, ‘o ka mea mua, aia ma hea ka lumi kuke?
- KUNĀNE: ‘A ‘ole au ‘ike, ua kali au iā ‘oe.
- KEAWE: Ua lohe au, nani loa nā lumi ma kēia hale.
- KALAMA: ‘Ae, ua lawe mai au i ka ‘u mau ki ‘i o ku ‘u kulāiwi ‘o Hilo.

KEAWE: 'O Hilo i ka ua Kanilehua.

KUNĀNE: [SINGING] Hilo Hanakahi i ka ua Kanilehua.

ULUWEHI: 'Ae, [SINGING] Kohala i ka makani, i ka makani 'Āpa'apa'a. Aloha mai.

THREE BOYS: Aloha

ULUWEHI: Eia au, kou hoa lumi.

THREE BOYS: Aloha nō.

[00:48:29.04] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 17

U'ILANI: Aloha mai kākou. Pehea 'oe e ku'u hoa?

LEI'OHU: Hau'oli loa nō au.

U'ILANI: No ke aha? He aha kā 'oukou hana?

LAUA'E: No ka mea he pā'ina kā Lei'ohu i kēia pō no kāna ipo hou.

KONIA: Ke ho'omākaukau nei mākou i ka mea 'ai no ka pā'ina.

LEI'OHU: 'Ae, ua hele 'o U'ilani e kākou mai iā kākou.

U'ILANI: 'O ia kā?! 'A'ole, ke ho'ohenehene nei au iā 'oe.

KONIA: Mahalo, no ka mea, makemake 'o Lei'ohu e ho'omākaukau i ka mea 'ai he nui no kēia pā'ina.

LAUA'E: 'Ae, mākaukau 'o ia e hānai i ka pū'ali koa o Kamehameha.

LEI'OHU: E U'ilani, aia ma hea ka'u kaikamahine punahele 'o Pili'aloa?

U'ILANI: Aia 'o ia ma ke kula.

LAUA'E: Ma ke kula?

U'ILANI: 'Ae, e hele ana 'o ia i ka Pūnana Leo 'o Kawai'aha'o i kēia manawa.

KONIA: He kula hou kēlā, 'a'ole anei?

LEI'OHU: 'Ae, 'o Lilinoe ke kumu po'o ma 'ō. Makemake au e a'o aku ma kēlā kula. Aloha nui au i nā keiki.

U'ILANI: E akahēle 'oe, e ho'opau mua i ke kula.

LEI'OHU: 'Ae, mai hopohopo. Nui ka'u hana i koe ma ke kula.

U‘ILANI: No laila, he aha ka mea ‘ai no kēia pā‘ina?

LAUA‘E: Nā mea ‘ai like ‘ole.

KONIA: Laki nō ‘o Malulani. He kuke maika‘i loa ‘o Lei‘ohu

LAUA‘E: ‘A‘ole loa. He mau mea kōkua maika‘i kākou!

U‘ILANI: ‘Ae, pōlolei ‘oe e Laua‘e.

LEI‘OHU: ‘Ae, he mau hoa aloha ‘olu‘olu loa nō ‘oukou. Hiki nō, lawa kēia kūkākūkā. E ho‘omaka kākou. Makemake au e hana mua i nā taco.

KONIA: No hea mai ka he‘e?

LEI‘OHU: Ka he‘e?! ‘A‘ole, he mea ‘ai Mekiko ka taco.

U‘ILANI: ‘Ae, taco me ka “c” ‘a‘ole ke “k”.

KONIA: Maopopo ia‘u. No laila, pono kākou e ho‘omākaukau i nā mea hō‘ono‘ono ma loko e like me: ka ‘ōhi‘a ‘ai, ka likuke, ka waiū pa‘a a me ka ‘i‘o pipi i wili ‘ia.

LAUA‘E: E ‘oki‘oki ana au i ka likuke.

LEI‘OHU: Hiki nō, A e ho‘omākaukauau i ka ‘i‘o pipi i wili ‘ia. E U‘ilani, e pokepoke ‘oe i ka ‘ōhi‘a ‘ai, ke ‘olu‘olu.

U‘ILANI: ‘Ae, hiki nō. Aia ma hea ka pahi?

LEI‘OHU: Eia nō ka pahi.

U‘ILANI: Mahalo

KONIA: E ki‘i au i ka waiū pa‘a.

LEI‘OHU: Mahalo

LAUA‘E: ‘Ehia āu likuke?

LEI‘OHU: He ‘iwakālua.

LAUA‘E: Auē!

LEI‘OHU: ‘A‘ole, ‘elua wale nō ma loko o ka pahu hau.

LAUA‘E: E Konia, ki‘i i nā likuke na‘u ke ‘olu‘olu.

KONIA: ‘Ae, hiki nō.

LEI‘OHU: E Konia, e ki‘i paha i nā mea apau.

KONIA: ‘Ae, hiki nō.

- LAUA‘E: He papa ‘oki‘oki kāu?
- LEI‘OHU: ‘Ae, eia ka papa ‘oki‘oki. Makemake ‘oe i kekahi mea ‘ē a‘e?
- LAUA‘E: ‘A‘ole
- U‘ILANI: Aia ka pā‘ina i ka hola ‘ehia?
- LEI‘OHU: E ho‘omaka ana i ka hola ‘eono.
- KONIA: Auē! Pono kākou e hana me ka ‘āwīwī!
- U‘ILANI: Aia ma hea ka lekiō?
- LAUA‘E: Eia nō ia ma ‘ane‘i. E hulahula kākou!
- KONIA: ‘Ae
- U‘ILANI: Hiki nō.
- LEI‘OHU: E hele ana ‘oukou i ka ‘aha mele i kēia hopena pule?
- KONIA: Makemake au e hele, akā, e hoe wa‘a ana au i kēlā kakahiaka, e māluhiluhi paha au.
- U‘ILANI: Māluhiluhi ‘oe? ‘A‘ole loa! ‘O ‘oe ka mea ‘eleu loa o kākou.
- KONIA: Makemake ‘oe e hele?
- U‘ILANI: ‘A‘ole hiki. Pono au e mālama keiki i kēlā pō no ka mea e hele ana ku‘u tūtū me kona hoa aloha a e hana ana ka‘u kāne.
- LAUA‘E: E lawe mai i nā keiki a e hele pū kākou.
- U‘ILANI: ‘Ae, no‘ono‘o au.
- KEAWE: Aloha mai kākou.
- ALL OF THEM: Aloha
- LAUA‘E: He aha kāu hana ma ‘ane‘i?
- KEAWE: Ua lawai‘a au i kēia lā, a ua mana‘o au, “He pā‘ina kā Lei‘ohu no ko kākou hoa aloha hou ‘o Malulani.” No laila, ua lawe mai au i ka i‘a no ka pā‘ina.
- LEI‘OHU: Oh, mahalo nui e Keawe. Nui kou lokomaika‘i.
- [00:52:13.26] HAWAIIAN LANGUAGE VIGNETTE 18
- KUNĀNE: E Kalama!

KALAMA: Eō!

KUNĀNE: Aia i hea 'o 'Anakē Jade?

KALAMA: Ah, ua hele 'o ia ki 'i i ke kopa lauoho. Pehea 'oe?

KUNĀNE: Hū, māluhiluhi loa au

KALAMA: No ke aha, ua pā'ina 'oe i ka pō nei?

KUNĀNE: 'A'ole! Ua ho'opa'a ha'awina au i ka pō nei. Nui ko'u pilikia i ka papa Akeakamai.

KALAMA: Ah, kōkua au iā 'oe. [BOTH LAUGH] 'O au pū. Nui ko'u pilikia pū i kēlā papa. Pehea, e 'oki ana 'o 'Anakē Jade i kou lauoho?

KUNĀNE: 'Ae

KALAMA: No ke aha mai? 'A'ole lō'ihi loa kou lauoho.

KUNĀNE: 'A'ole lō'ihi loa akā, pono au e 'oki no ka mea, e hele ana māua 'o Kau'i me Lei'ohu lāua 'o Malulani i ka hale 'aina me ko Kau'i makua kāne.

KALAMA: 'O ia? E hele ana 'oukou i ka hale 'aina hea?

KUNĀNE: Tsa! Nīele. E hele ana mākou i ka hale 'aina 'o Andrews.

'ANAKĒ: Hui! Mākaukau?

KUNĀNE: E, aloha e 'Anakē.

[SITS IN CHAIR, SHAMPOOING HAIR]

KALAMA: E, no laila, pehea 'o Kau'i?

KUNĀNE: Oh, maika'i 'o ia. Ho'omaka ana kāna hana i ka lā 'āpōpō.

KALAMA: E hana ana 'o ia ma hea?

KUNĀNE: E hana ana 'o ia ma ke kulanui. 'A'ole maika'i ka uku akā, makemake 'o ia e kōkua i kēlā ke'ena.

KALAMA: Ke'ena hea?

KUNĀNE: 'O kēia ke'ena kōkua i nā haumāna Hawai'i. Pehea 'oe? E hana ana 'oe?

KALAMA: Ke hana nei au i kēia manawa!

KUNĀNE: 'O ia kā? He aha kāu hana?

- KALAMA: Ho‘oma‘ema‘e au i kēia wahi.
- KUNĀNE: ‘O ia? Hū, ka laki nō ‘oe. Ah, ‘o ia ke kumu . Ua mana‘o au e ‘oki ana ‘oe i kou lauoho i kēia kakahiaka.
- KALAMA: ‘A‘ole! Makemake ‘o ‘Anakē e ‘oki. Ua ‘ōlelo mai ‘o ia i nehinei, “Pupuka kou lauoho.” Akā, ‘ike au lili wale nō ‘o ia.
- KUNĀNE: ‘A‘ole paha. Ah, ‘aka‘aka wale nō.
- KALAMA: E Kunāne, i kēia makahiki a‘e e lawai‘a ana mākou ma ‘Āleka
- KUNĀNE: Me wai?
- KALAMA: Ke noho nei ka hoa aloha o ko‘u māmā ma ‘ō. No laila, e hele ana au me ko‘u ‘ohana. E hele mai me mākou.
- KUNĀNE: Ah, auē! Nui loa ke kālā.
- KALAMA: ‘A‘ole pilikia. No ka mea, ua ‘ike au i ko Kau‘i lei pūpū Ni‘ihau. E mālama hou ‘oe i kou kālā.
- KUNĀNE: ‘A‘ole hiki paha.
- KALAMA: No ke aha?
- KUNĀNE: No ka mea, makemake ko‘u Tūtū e lawe iā mākou i Tahiti i kēia makahiki a‘e. A ua lohe au ‘ano pipi‘i nā mea ma kēlā wahi.
- KALAMA: ‘Ē. He ‘ohana kou ma Tahiti?
- KUNĀNE: ‘Ae, he Tahiti ko‘u Tūtū. No laila, ‘ano nui kona ‘ohana ma laila.
- ‘ANAKĒ: Pehea ‘o Tūtū?
- KUNĀNE: Maika‘i nō. Ua maika‘i au. He Tūtū ‘ōpio ko‘u.
- KALAMA: E, pono ‘oe e lawe mai i kou Tūtū i kēia wahi ma mua o ka huaka‘i.
- KUNĀNE: ‘Ae e hele mai ana ‘o ia i kēia pule a‘e no ka pena miki‘ao. ‘Ae ‘Anakē?
- ‘ANAKĒ: ‘Ae
- KALAMA: E kala mai, pono au e ho‘oma‘ema‘e i ka lua.
- KUNĀNE: ‘Ae, hiki nō. E ke kanaka pa‘ahana.

[CREDITS]

[END]